

**Mihai-Bogdan Atanasiu • Anca-Diana Bibiri •
Emanuel Grosu • Alina Moroşanu •
Constantin Răchită**
(Editors)

CULTURAL DYNAMICS OF VALUES

EDITURA UNIVERSITĂŢII „ALEXANDRU IOAN CUZA” DIN IAŞI

2024

The book of proceedings of the conference
Interdisciplinary Perspectives in Humanities and Social Sciences
9th Edition: Rethinking Values in Interdisciplinary Research (27-28 October 2023)
Institute of Interdisciplinary Research
Department of Social Sciences and Humanities
"Alexandru Ioan Cuza" University of Iasi

Scientific Reviewers:

Prof. Adina Dornean, PhD habil.

Senior Researcher Marius Chelcu, PhD habil.

Language revision of texts in English:

Senior Researcher Anca-Diana Bibiri, PhD

Book editor:

Emanuel Grosu

Marius-Nicușor Grigore

Coverage: Manuela Oboroceanu

ISBN: 978-606-714-906-7

DOI: 10.47743/phss-2024

The authors are entirely responsible for the scientific contents of the texts herein published as well as for the fair use of the copyrighted works.

© Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași

700539 – Iași, Str. Munteni nr. 34, tel. (0232) 314947; editura@uaic.ro

www.editura.uaic.ro

Mihai-Bogdan Atanasiu is a senior researcher, director of the Department of Social Sciences and Humanities, Institute of Interdisciplinary Research, “Alexandru Ioan Cuza” University of Iași. He has a PhD in History, awarded in 2012 at the same university. His research activity focuses on the political, social and cultural history of Moldavia in the seventeenth and eighteenth centuries. Most of his scholarly contributions have focused on social history, genealogy, prosopography, history of the Church, history of mentalities, as well as on editing documentary sources.

Anca-Diana Bibiri is a senior researcher at the Department of Social Sciences and Humanities, Institute of Interdisciplinary Research, “Alexandru Ioan Cuza” University of Iași. She has a PhD in Philology, and a postdoctoral fellowship in linguistics from the same University, and her main areas of research are: prosody, phonetics and dialectology, computational linguistics, natural language processing, lexicography, and sociolinguistics. Co-editor of the PHSS Proceedings (2014-2019).

Emanuel Grosu is a senior researcher at the Department of Social Sciences and Humanities, Institute of Interdisciplinary Research, “Alexandru Ioan Cuza” University of Iași. He has a PhD in Philology. He published studies, exegesis and translations from medieval Latin authors (Paulus Diaconus, Dungalus Reclusus, Anselm of Canterbury, Marcus of Regensburg, Marco Polo), the diachronic evolution of central literary themes and motifs of medieval Latin culture constituting the main research direction. Co-editor of the PHSS Proceedings (2014-2019).

Alina Moroșanu is a senior researcher at the Department of Social Sciences and Humanities, Institute of Interdisciplinary Research, “Alexandru Ioan Cuza” University of Iași. She has a PhD in in Cybernetics and Economic Statistics, awarded in 2011 at the same university. Her research interest include: questionnaires development, healthcare management analytics, project management, statistical analysis, statistical software (R, SPSS), surveys, human resources analytics.

Constantin Răchită is a research assistant in the Department of Social Sciences and Humanities, Institute of Interdisciplinary Research, “Alexandru Ioan Cuza” University of Iași. He has a PhD in Philology. His primary research focuses on the translation and interpretation of ancient texts in Old Greek and Latin. Throughout his career, he has participated in various translation and editing projects. Currently, his research interests encompass interdisciplinary approaches to biblical and patristic texts, exploring issues related to translation, transmission, and their influence on contemporary society.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Cultural Dynamics of Values / Mihai-Bogdan Atanasiu, Anca-Diana

Bibiri, Emanuel Grosu, - Iași : Editura Universității “Al. I. Cuza”, 2024

Conține bibliografie

ISBN 978-606-714-906-7

I. Atanasiu, Mihai-Bogdan

II. Bibiri, Anca-Diana

III. Grosu, Emanuel

Contents

Foreword (<i>Anca-Diana Bibiri</i>)	9
--	---

Plenary Conference

Human Enhancement: tehnologie versus teologie. Repere pentru o evaluare interdisciplinară a valorilor și posibilităților de devenire a umanului prin cunoaștere [Human Enhancement: Technology versus Theology. Landmarks for the Interdisciplinarity Evaluation of Human Values a Potential of Becoming Through Knowledge]

Pr. Andrei-Răzvan Ionescu	21
--	----

Philology

The Use of Artificial Intelligence (AI) in Linguistics. Case Study: Analysis of Linguistic Phenomena in the Novel *Ion* by Liviu Rebreanu

Cristina Bleorțu	35
-------------------------------	----

Traducerea automată a literaturii. O himeră încă vie? [Automatic Translation of Literature: A Still Living Chimera?]

Alexandra Ilie	51
-----------------------------	----

Kitsch. The Control and Faking of Aesthetic Value

Daniela Petroșel	77
-------------------------------	----

Valori perene în predarea romanisticii în spațiul universitar românesc [Perennial Values in Teaching Romance Studies in Romanian Universities]

Mihaela Secieru	93
------------------------------	----

Authentic vs. Pseudo Values

Paula-Andreea Onofrei	111
------------------------------------	-----

Medical Humanities Approached Through a Feminist Lens

Laura Ioana Leon	127
-------------------------------	-----

Explorări teoretice și suprapuneri terminologice. Romanul, obiect de reflecție și prim suport al teoriei genurilor [Theoretical Explorations and Terminological Overlaps. The Novel, as Object of Reflection and the First Support of the Genre Theory]

Alexandra Olteanu	141
--------------------------------	-----

Spectrele filiațiilor literare. Portrete ale generațiilor – Mircea Ivănescu și Radu Vancu [The Specters of Literary Filiations. Portraits of Generations – Mircea Ivănescu and Radu Vancu]	
Teodora Iurusiuc	165
Memoria comunismului în <i>Jurnalul unui jurnalist fără jurnal de Ion D. Sîrbu</i> [The Memory of Communism in Ion D. Sîrbu's <i>Journal of a Journalist without a Journal</i>]	
Oana-Elena Nechita	181
Language in the Church: Orthodox Religious Terminology in Polish and the Role of Translations in Establishing Lexical Norms	
Irina-Marinela Deftu	201
History & Theology	
<i>Non naturalibus desiderii, sed censibus aestimentur.</i> Piața romană de legume și fructe [<i>Non naturalibus desiderii, sed censibus aestimentur.</i> The Roman Vegetable and Fruit Market]	
Iulia Dumitrache	219
Un posibil clivaj între teoria asupra stilului și aplicarea acesteia în cazul Fericitului Augustin? Pluralitatea de stiluri în operele acestuia [A Possible Split Between the Theory of Style and Its Application in the Case of Augustine? The Plurality of Styles in Augustine's Works]	
Pr. Liviu Petcu	249
Conflicting Values during the French Wars of Religion (1562-1598): Loyalty to the King and Loyalty to God	
Andrei Constantin Sălăvăstru	261
Polemici teologice în <i>Praefatio paraenetica</i> a lui John Pearson (1613-1686) [Theological Polemics in <i>Praefatio paraenetica</i> by John Pearson (1613-1686)]	
Constantin Răchită	281
Moartea – o preocupare a vieții cotidiene în Iași veacului al XVIII-lea [Death – a Preoccupation of Everyday Life in the 18 th Century Iași]	
Mihai-Bogdan Atanasiu	301

Economics

The Use of Information and Communication Technologies in Business as a Value-Creating Tool: Analysis on the Case of SMEs in Romania Valentina Diana Rusu & Angela Roman	317
Evaluation of Hospital Financing in Romania: A Comparative Analysis pre- and post-Pandemic COVID-19 Mihai-Vasile Pruteanu & Alina Moroşanu	337
Green Jobs, Green Skills and Green Human Resource Management. An Analysis of Current Trends Silvia-Maria Carp & Ana-Maria Bercu	367
Is Security a Timeless Value? An Insight from International Relations Andreea-Cosmina Foca & Oana-Maria Cozma	381

Moartea – o preocupare a vieții cotidiene în Iași veacului al XVIII-lea

MIHAI-BOGDAN ATANASIU*

Abstract: *Although the relocation of church cemeteries outside the city was an important step in the modernization of Iasi, the gesture contributed decisively to the forgetting of those who slept their eternal sleep in the immediate vicinity of the places where, through certain gestures of goodwill, they or their ancestors had become founders. Mentioned for some time only during the religious services, due to the existence of obituaries, the memory of some of the laity buried in the cemeteries of the churches and monasteries of Iasi in the eighteenth century is preserved only in historical sources, especially documentary and epigraphic. Leaving aside the well-known necropolises of great boyar families from the Metropolitan Cathedral, from the Monasteries of Barnovschi or Golia, or from the Churches of Talpalari or Sf. Dimitrie (Balș), our study focuses on the forgotten graves of less well-known people of Iasi (boyars, officials, merchants, etc.) who were buried, according to their will, in the cemeteries of churches Sf. Sava, Dancu, Trei Ierarhi, Bărboi, Sf. Ioan cel Nou din Tătărași (Nicoriță), Adormirea Maicii Domnului din Sărărie (Vulpe), The Armenian Church, The Catholic Church.*

Keywords: *Iași; tombs; everyday life; Moldova; eighteenth century.*

Studierea mormintelor și, mai ales, a necropolelor funerare a luat în ultimele decenii și în istoriografia românească turnura unei adevărate direcții de cercetare. Lipsiți de bogăția și varietatea surselor istorice occidentale, istoricii români au studiat amănunțit și au scris inițial despre necropolele domnești, mai apoi și despre cele ale marilor boieri din Moldova medievală

* CS II dr., Departamentul de Științe Socio-Umane, Institutul de Cercetări Interdisciplinare, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, România; bogdan.atanasiu@uaic.ro.

și premodernă. Curiozitatea asupra celor domnești a fost stârnită încă din veacul al XIX-lea de când, cu erorile inerente, au fost prezentate publicului mai mult sau mai puțin specializat necropolele de la Rădăuți, Bistrița, Putna, Probota, Trei Ierarhi, Dobrovăț și altele. Desigur, chiar dacă locul de înhumare și, implicit, memoria suveranilor au acaparat subiectul, nici mormintele și necropolele boierești sau cele ale unor ierarhi de seamă nu au fost neglijate. Dacă ierarhii au preferat să fie înhumați ori în lăcașul scaunului lor, ori în mănăstirea de metanie, cercetările mormintelor elitelor s-au dovedit mult mai complexe și cu rezultate fascinante privitoare la istoria socială, politică și culturală a Principatului est-carpatic¹.

Descoperirile arheologice, dar și referirile din izvoarele scrise au dovedit că multe dintre familiile aflate în „eșantioanele” superioare ale societății, după exemplul dinastiei, și-au organizat spațiul funerar fie în lăcașuri construite de ei sau de rudele lor, fie la biserici sau mănăstiri domnești. Fără a detalia excesiv, menționăm că situațiile din prima categorie sunt de trei feluri: morminte și necropole de curte, organizate în biserici sau mănăstiri ctitorite la reședința lor de la țară (neamul Tăutu la Bălinești cu cel puțin 18 morminte până în secolul al XVII-lea²; neamul lui

¹ În istoriografia română, de primă importanță pentru acest subiect, cu toată bibliografia aferentă, sunt studiile domnului Ștefan S. Gorovei: „Contribuții prosopografice și epigrafice”, în *Studii și Materiale de Istorie Medie*, XXVIII, 2010, pp. 71-98; „Epigrafie, genealogie, istorie”, în Constantin Rezachevici (coord.), *Izvoare istorice, artă, cultură și societate. În memoria lui Constantin Bălan (1928-2005)*, Editura Speteanu, București, 2010, pp. 249-258; „Epigrafie, genealogie, istorie. Noi contribuții”, în *Studii și Materiale de Istorie Medie*, XXXI, 2013, pp. 145-183; „Noi contribuții epigrafice. Trei pietre funerare din secolele XVI-XVII”, în *Studii și Materiale de Istorie Medie*, XXXII, 2014, pp. 249-278; „Voci de dincolo. Pietrele de la Dragomirna”, în *Studii și Materiale de Istorie Medie*, XXXIII, 2015, pp. 287-318; „Ansambluri pierdute: necropole familiale ale Moldovei medievale”, în Lucian-Valeriu Lefter și Aurica Ichim (coord.), *„Monumentul”, XVIII. Simpozionul Internațional „Monumentul” – Tradiție și viitor, ediția a XVIII-a, 6-9 octombrie 2016, Iași*, Editura Doxologia, Iași, 2017, pp. 11-36. De asemenea, trebuie semnalată aici și lucrarea doamnei Voica Maria Pușcașu, *Necropole medievale în Moldova până la sfârșitul secolului al XVII-lea*, Editura Vreamea, București, 2021, 304 p. și LXIV planșe.

² Ștefan S. Gorovei, „Ansambluri pierdute...”, în *op.cit.*, p. 19. Vezi și Ștefan S. Gorovei, „Biserica de la Bălinești”, în *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, LII, 1976, 1-2, pp. 108-119.

Luca Arbure la Arbure³; Șeptelici la Nimirceni⁴; Dubău la Antilești⁵; Cantacuzino în Codrul Delenilor⁶; Balș la Ruși⁷ etc.); morminte și necropole înființate în ctitoriile lor din orașe și târguri (neamul Ureche la Sfânta Vineri⁸; Cantacuzino la Talpalari⁹; Buhuș la Biserica Albă¹⁰, toate din Iași etc.); apoi morminte și necropole organizate în lăcașurile înființate de alții, în virtutea unui drept de ctitorire dobândit fie prin naștere sau afinitate, fie prin gesturi de bunăvoință (cel puțin trei generații ale familiei Șoldan la Dulcești, ctitoria marelui paharnic Ioan Caraiman¹¹; o ramură a neamului Balș la Sf. Dimitrie din Iași, ctitoria Bârlădenilor¹²; Eufrosina Bașotă la Șcheii (Văleni) lui Cozma Șarpe¹³; Constantin Bantăș la Buciuștii lui Dumitrașcu

³ Ștefan S. Gorovei, „Ansambluri pierdute...”, în *op. cit.*, p. 23. Vezi și Eugen A. Kozak, *Die Inschriften aus der Bukovina. Epigraphische Beiträge zur Quellenkunde der Landes- und Kirchengeschichte*, I. Teil: *Steininschriften*, Viena, 1903, pp. 10-11.

⁴ Ștefan S. Gorovei, „Ansambluri pierdute...”, în *op. cit.*, pp. 26-27.

⁵ *Ibidem*, p. 28.

⁶ Mihai-Bogdan Atanasiu, „Mormintele Cantacuzinilor moldoveni (secolele XVII-XIX)”, în *Analele Științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași*, s.n., seria Istorie, LXIX, 2023, pp. 64-65.

⁷ Idem, *Din lumea cronicarului Ion Neculce. Studiu prosopografic*, cuvânt înainte de Ștefan S. Gorovei, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2015, pp. 130-131.

⁸ Ștefan S. Gorovei, „Ansambluri pierdute...”, în *op. cit.*, pp. 29-30.

⁹ Mihai-Bogdan Atanasiu, „Mormintele Cantacuzinilor...”, art. cit., p. 69.

¹⁰ Idem, „The Moldavian Metropolis – Necropolis of the Grand Boyars in the 18th Century”, in Mihai-Bogdan Atanasiu, Cristian Ploscaru (eds), *Social and Administrative Elite in the Romanian Space (15th-19th Centuries)*, Hartung-Gorre Publishers, Konstanz, 2021, pp. 231-232.

¹¹ Ștefan S. Gorovei, „Ansambluri pierdute...”, în *op. cit.*, pp. 20-23.

¹² Petronel Zahariuc, „Ctitorii bisericii Sfântul Dimitrie (Balș) din Iași”, în idem, *De la Iași la Muntele Athos. Studii și documente de istorie a Bisericii*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2008, pp. 39-52 + o planșă; Maria Magdalena Székely, „Ctitori mari și ctitori mici la biserica Sfântul Dimitrie (Balș) din Iași”, în Petronel Zahariuc (ed.), *Contribuții privitoare la istoria relațiilor dintre Țările Române și Bisericile Răsăritene în secolele XIV-XIX*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2009, pp. 81-91; Mihai-Bogdan Atanasiu, „Un pomelnic ieșean inedit din veacul al XIX-lea al boierilor Bălșești”, în *Ioan Neculce. Buletinul Muzeului Municipal „Regina Maria” din Iași*, seria a III-a, III, 2021, pp. 133-144.

¹³ Ștefan S. Gorovei, „Ansambluri pierdute...”, în *op. cit.*, p. 28.

Ștefan¹⁴ etc.). Și ctitoriile domnești în care își dorm somnul de veci generații de mari boieri sunt numeroase. Amintim aici neamul Crăciun la Voroneț¹⁵; Stroiceștii la Probota și Dragomirna¹⁶; Cantacuzinii la Bisericiani, Barnovschi și Golia¹⁷; Mogâldea la Slatina¹⁸; Drăgușescu la Dragomirna¹⁹; Abaza la Solca²⁰ și multe altele.

Într-o societate profund religioasă, investiția unei părți importante a averilor în lăcașurile de închinăciune reprezenta, fără nici o îndoială, manifestarea pioșeniei și nădejdea salvării sufletelor înaintea „strașnicului giudeț”. În plan secular, gestul ctitoririi era un act de reprezentare socială, iar trăinicia și somptuozitatea acestor înfăptuiri „trebuiau să reflecte atât poziția ctitorilor în ierarhia puterii, cât și capacitatea lor financiară”²¹. Fundațiile marilor boieri, împodobite cu fresce și pisanii, înzestrate cu obiecte liturgice scumpe pe care puteau fi văzute însemne heraldice și inscripții ce aminteau de gestul lor, aveau organizate, de multe ori, și spații funerare în care erau depuse rămășițele trupești ale membrilor familiei, sub pietre care, la rândul lor, conțineau însemne și nume²². Astfel, „fiecare, după statutul social și după puterea economică, își manifesta grija pentru păstrarea și perpetuarea amintirii celor dragi”²³, adică solidaritatea familială și conștiința genealogică, iar mormintele deveneau și ele un mod de a marca preeminența socială.

Dar indivizii din palierul inferior al societății? Mica boierime și slujitorime de provincie, negustorii mărunți, orașenii și țărani erau și ei

¹⁴ *Ibidem*, p. 20.

¹⁵ Maria Magdalena Székely, „Ctitorii Voronețului”, în *Analele Putnei*, V, 2009, 1, pp. 143-145.

¹⁶ Ștefan S. Gorovei, „Ansambluri pierdute...”, în *op. cit.*, p. 15 și notele 11-13.

¹⁷ Mihai-Bogdan Atanasiu, „Mormintele Cantacuzinilor...”, art. cit., pp. 58-62.

¹⁸ Ștefan S. Gorovei, „Ansambluri pierdute...”, în *op. cit.*, p. 16.

¹⁹ *Ibidem*, p. 17.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ Maria Magdalena Székely, „Forme de afirmare a preeminenței sociale la marii boieri moldoveni (secolele al XV-lea – al XVI-lea), în Cristian Ploscaru, Mihai-Bogdan Atanasiu (eds), *Elitele puterii – puterea elitelor în spațiul românesc (secolele XV-XX)*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2018, p. 46.

²² Mihai-Bogdan Atanasiu, „The Moldavian Metropolis...”, ed. cit., p. 237.

²³ Ștefan S. Gorovei, „Ansambluri pierdute...”, în *op. cit.*, p. 14.

înhumăți undeva. Cu o conștiință genealogică ce se rezuma doar la aspectele patrimoniale și fără solidarități familiale extinse, cei care, de multe ori, nu aveau nici măcar un patronim erau înhumăți în cimitirele organizate, atât în orașe, cât și în sate, în jurul unor lăcașe de închinăciune. Cu privire la acești oameni și la mormintele lor izvoarele sunt extrem de sărace și, implicit, este greu de prevăzut o direcție de cercetare în acest sens. În lumea satelor, acolo unde cimitirele nu au fost „victimele” colaterale ale modernizării, au putut fi documentate și câteva situații fericite; amintesc aici doar cazul succesiunii de înhumări de la Tâmpeschi (azi, Grădini), unde domnul Ștefan S. Gorovei, a identificat cel puțin 11 persoane din patru generații succesive de înaintași ai domniei sale. Dar și acest mormânt, desființat brutal între timp, adăpostea trupurile unor trăitori din și de după a doua jumătate a secolului al XIX-lea, înhumările cele mai vechi, în absența unor registre parohiale, fiind uitate pe vecie²⁴.

Situația din orașe este și mai dramatică în privința mormintelor celor mulți. La Suceava, de pildă, mărturii de la finele secolului al XVIII-lea se mai regăsesc, cu greu, doar în cimitirul armenesc, situație documentată nu demult de Alexandru Pînzar²⁵. La Iași, încă din primul deceniu al secolului al XIX-lea, autoritățile de ocupație rusești au făcut presiuni asupra Divanului să găsească locuri pentru înființarea de cimitire în afara orașului. Desființarea celor din jurul bisericilor și mănăstirilor era motivată atât din perspectivă edilitară și socială, populația fiind în continuă creștere, cât și din perspectivă sanitară, de salubritate a acestor zone²⁶. Procesul desființării cimitirelor parohiale din Iași a durat însă până spre anul 1864, când se poate vorbi de apariția cimitirului urban modern, primele fiind cele de la Moara de Vânt și Galata, mai apoi, în 1876, cimitirul *Eternitatea*²⁷. Se cunoaște

²⁴ *Ibidem*, p. 14, nota 9.

²⁵ Alexandru Pînzar, „Note și observații despre armenii din Suceava. Vechiul cimitir armenesc de la Sf. Simeon”, în Mihai-Bogdan Atanasiu, Mircea-Cristian Ghenghea (coord.), *Pro Bucovina. Repere istorice și naționale*, Editura Bibliotecii Naționale a României – Editura Iacov Putneanu, București – Sfânta Mănăstire Putna, 2010, pp. 49-75.

²⁶ Silviu Văcaru, „De la cimitirul parohial la cimitirul urban în Iașiul secolului al XIX-lea”, în Laurențiu Rădvan (ed.), *Orașul și biserica: patrimoniu, oameni, activități (secolele XV-XIX)*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2019, pp. 315-317.

²⁷ *Ibidem*, pp. 323-324, 327-328.

faptul că în anul 1857, medicul-șef al orașului Iași cerea „evitarea infectării aerului ce rezultă de la înmormântările ce se fac la bisericile Trei Ierarhi, Sf. Sava, Barnovschi și Dancu, care poate fi cu totul vătămător elevilor ce frecventează școala aflătoare în curtea acelor biserici”²⁸. Tot atunci, la fel de „vătămătoare” era și existența cimitirelor Bisericii Albe, Pantelimon, Bărboi sau Sfântul Nicolae cel Bogat²⁹. Așadar, la această dată cimitirele acestor biserici încă existau, dar documentele ne arată că înhumări s-au făcut și la bisericile catolică și armenească, Sf. Spiridon, Vulpe, Nicoriță, Banu, Talpalari și în multe alte locuri unde și astăzi, la orice săpătură pentru vreo fundație nouă, ies la iveală rămășițele oamenilor care au trăit în Iași de demult.

Dacă pentru secolul al XIX-lea există o sumedenie de informații referitoare la ieșenii de rând și la locurile lor de înhumare, pentru veacurile anterioare nu se știe aproape nimic. Înscrierea în pomelnice nu dovedea și înhumarea în locul respectiv, iar în lipsa unor catastife de evidență, specifice veacului următor, fără pietre tombale și cruci trainice, mărturii privind înmormântările ieșenilor în cimitirele parohiale sau mănăstirești se întrezăresc timid în câteva documente și în două-trei însemnări pe cărți. Toate aceste mărturii care îi privesc pe locuitorii mărunți ai Iașilor, atâtea câte am găsit până acum, menționează obiectul daniilor lor către un anumit lăcaș și dorința expresă de a fi înhumați acolo, uneori lângă părinți, frați, soți/soții sau copii. Lăsând la o parte necropolele ieșene cunoscute ale unor mari familii boierești de la Mitropolie, de la Mănăstirile Barnovschi sau Golia, ori de la Bisericile Talpalari sau Sf. Dimitrie-Balș, studiul nostru se concentrează asupra mormintelor, uitate astăzi, ale unor personaje mai puțin cunoscute sau chiar anonime care, în veacul al XVIII-lea, au fost înhurate, conform voinței lor, în cimitirele ieșene premoderne.

Mănăstirea Barnovschi

Printr-un act emis la 24 noiembrie 1707, Frangole, fost armaș ajuns la „nepuțință mare și slăbiciune, la bătrânețe”, dăruia Mănăstirii Barnovschi niște locuri de casă și de dughene pe Ulița Strâmbă din Iași, „ca să aibă a mă pomeni din an în an și nepărăsit la sfintele liturghii și să-mi astruce și oasele

²⁸ ANI, Primăria Iași, dos. 79/1857, f. 18, *apud* Silviu Văcaru, „De la cimitirul parohial...”, în *op. cit.*, pp. 325-326.

²⁹ Silviu Văcaru, „De la cimitirul parohial...”, în *op. cit.*, p. 326.

la sfânta mănăstire, unde este îngropat și frate-meu...”³⁰. Astfel, găsim că în cimitirul de acolo au fost înhumați, înainte de 1707 și puțin după această dată, fostul vameș Frangole și un frate al său. Frangole apare destul de des în actele de la sfârșitul secolului al XVII-lea fie ca martor și măsurător al unor locuri³¹, fie în legătură cu achizițiile sale în satul Piscani, din ținutul Iași³². În jurul anului 1680 era săoar³³, fiind ridicat apoi la rangul de mare vameș³⁴. Într-un act târziu, de la mijlocul veacului al XVIII-lea, aflăm că tatăl său, numit tot Frangole, vătaf de aprozi, a fost miluit de Moise Movilă cu satul Areni. Frangole vătaful a fost căsătorit cu Axenia, sora marelui vistiernic Gheorghe Ursache³⁵. Astfel, găsim că atât vameșul Frangole de la 1707, cât și fratele său au fost îngropați la Barnovschi în temeiul unui drept moștenit de pe mama lor, Axenia, sora ginerelui Cantacuzinilor, Gheorghe Ursache, înmormântat și el tot acolo³⁶. Nu excludem ca, în virtutea aceluiași drept, în cimitirul mănăstirii să fi fost îngropate alte rubedenii ale vameșului: părinții, soția sau fiul lor, Pandeale.

Mănăstirea Bărboi

Prin diata sa, redactată la 10 septembrie 1754, Maria, fiica lui Lupan și soția lui Ion Statie cantaragiu, lăsa vecinilor săi Stratul pârcălab și soției lui, Maria,

³⁰ *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, III, pp. 266-267, nr. 297 (în continuare: *Documente Iași*). [Colecția de documente conține 10 volume: vol. I, editat de Ioan Caproșu și Petronel Zahariuc; vol. II-X, editate de Ioan Caproșu, publicate la Editura Dosoftei, Iași, 1999-2007].

³¹ *Ibidem*, II, ed. cit., pp. 581-582, nr. 660; pp. 468-469, nr. 524; pp. 487-488, nr. 546.

³² *Ibidem*, pp. 549-550, nr. 623; pp. 561-562, nr. 639, *ibidem*, III, ed. cit., pp. 9-10, nr. 14.

³³ *Ibidem*, II, ed. cit., pp. 468-469, nr. 524 (act din 1 decembrie 1679); pp. 487-488, nr. 546 (act din martie 1681).

³⁴ *Ibidem*, pp. 549-550, nr. 623 (act din 25 februarie 1686); *ibidem*, III, ed. cit., pp. 9-10, nr. 14 (act din 1 iunie 1791).

³⁵ Teodor Balan, *Documente bucovinene*, III, Cernăuți, 1937, p. 181 (act din 27 martie 1752). Pentru Gheorghe Ursache, vezi și Mihai-Bogdan Atanasiu, *Din lumea cronicarului Ion Neculce...*, ed. cit., pp. 508-512.

³⁶ Mihai-Bogdan Atanasiu, „Mănăstirea Barnovschi din Iași – necropolă a Cantacuzinilor moldoveni”, în Petronel Zahariuc (ed.), *Contribuții privitoare la istoria relațiilor dintre Țările Române și Bisericile Răsăritene în secolele XIV-XIX*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2009, pp. 98-99.

o casă de lângă Mănăstirea Bărboi³⁷. Rămasă văduvă și fără copii, ea s-a dat cu totul numiților vecini, care au îngrijit-o „ca pe o maică, unsprezece ani”³⁸. În diata sa, ea le cerea să „o grijască la moarte și după moarte și să-mi de și 2 sărindare: unul la Bărboiu, unde poftescu să mă îngroape lângă soțul meu, și un sărindar să-i de duhovnicului meu, preutului Neculai de la Nicoriță”³⁹. Aici temeiul înhumării este vecinătatea cu cimitirul.

Sfântul Sava

Monahul Veniamin Nastasă provenea dintr-o familie de negustori greci aciuaiți în Iași pe la finele secolului al XVII-lea. Atât Veniamin, cât și frații săi, Ștefan, Gheorghe și Maria, soția lui Constantin Gândul, au moștenit afacerea din dughelele tatălui lor, Constantin Anastasă, de pe Podul Vechi, din imediata apropiere a Mănăstirii Sfântul Sava⁴⁰. Spre bătrânețe, monahul, foarte activ în viața cotidiană din dughelele sale, și-a redactat diata, datată 10 mai 1767, în care, printre multe dorințe cu caracter testamentar, a cerut expres „să mă îngroape la Sveti Sava, unde și moșii și părinții și frații mei sunt îngropați”⁴¹. Pentru aceasta, dar și pentru pomenirile ce trebuiau făcute și înscrierea în pomelnicul cel mare, el lăsa mănăstirii o dugheană din imediata apropiere cu tot locul ei⁴². A murit în același an, fapt dovedit de un alt act prin care frații săi începuseră să-i îndeplinească dorințele, în special dania promisă către Sfântul Sava unde fusese deja îngropat⁴³.

Despre o altă înhumare în cimitirul de la Sf. Sava aflăm dintr-un act emis la 28 ianuarie 1788⁴⁴. Cu puțină vreme înainte, o oarecare Axinia a aflat de moartea unchiului ei, moș Nica. În urma acestuia nu rămăsese mai nimic, în afară de o dugheană aflată pe locul mănăstirii. Atunci, Axinia, „neavându nici o para de cheltuială ca să să îngroape, și șazănd mortul în mijlocu casii neîngropat”, l-a rugat pe egumenul Dionisie de la Sf. Sava „să-și facă

³⁷ *Documente Iași*, V, ed. cit., pp. 529-530, nr. 808.

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ *Ibidem*. Pentru Marița cantaragița, vezi și *ibidem*, pp. 212-213, nr. 398; p. 275, nr. 450.

⁴⁰ *Ibidem*, IV, ed. cit., pp. 115-116, nr. 161; pp. 119-120, nr. 167; *ibidem*, V, ed. cit., pp. 292-293, nr. 505; *ibidem*, VI, ed. cit., p. 565, nr. 642.

⁴¹ *Ibidem*, VI, ed. cit., pp. 679-681, nr. 776.

⁴² *Ibidem*.

⁴³ *Ibidem*, p. 666, nr. 761.

⁴⁴ *Ibidem*, VIII, ed. cit., pp. 581-582, nr. 450.

pomană să ridice pe mort cu cheltuiala sfinții sale și să rămâie dugheana la mănăstire pentru pomenirea” și să le treacă și numele în pomelnic, doleanță acceptată de călugăr⁴⁵.

Trei Ierarhi

La 20 iulie 1763, episcopii greci ai răposatului Ioan vătaf îndeplineau dorința testamentară a acestuia de a dăruia Mănăstirii Trei Ierarhi o casă în Muntenimea de Mijloc, „în ulița care merge domniia la ceardacul Copoului”⁴⁶. În schimbul daniei sale, răposatul ceruse să fie îngropat cu arhieru în cimitirul mănăstirii, acolo unde zace și mama sa, iar pentru pomenire, să fie înscris în pomelnicul cel mare⁴⁷.

După două decenii, la 24 iulie 1786, Bălașa, soția răposatului Andrei Ghiurgiu, fost matarași-baș, lăsa prin diată Mănăstirii Trei Ierarhi o dugheană cu pivniță de lemn și cu toată pojijia locului⁴⁸. Ea declara acolo că, străină fiind, la fel ca soțul ei, nu avea nici o rudă și, ajunsă la vârsta bătrâneților, temându-se de moarte, lăsa totul lăcașului ca „după săvârșire [...] să mă grijască după obicei, adică să mă îngroapi cu celi ce să cadă”, să-i facă pomenirile cuvenite și, ctitoră fiind, să o scrie în pomelnic⁴⁹. În această ordine de idei, este foarte posibil ca tot acolo să fi fost îngropat, cu ceva vreme înainte, și soțul ei, matarașul Andrei.

Sfântul Spiridon

Aici, la 14 aprilie 1776, alături de soțul ei, a fost îngropată Ilinca jitnicereasa, jupâneasa răposatului Ștefan Bosie⁵⁰. Este cunoscut faptul că jitnicerul este ctitorul bisericii ieșene, devenită apoi, la scurtă vreme, prin osteneală domnească și chiriarhală, mănăstire și spital⁵¹. Cum Ștefan Bosie murise destul de tânăr, soția sa, rămasă cu o casă de copii mici, a apelat la negustorul Ștefan Năstase, ginere al fiicei sale vitrege, să o ajute cu nevoile

⁴⁵ *Ibidem*.

⁴⁶ *Ibidem*, VI, ed. cit., p. 458, nr. 520.

⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁸ *Ibidem*, VIII, ed. cit., pp. 481-482, nr. 385.

⁴⁹ *Ibidem*.

⁵⁰ *Ibidem*, VII, ed. cit., pp. 375-377, nr. 276.

⁵¹ Mihai Mîrza, „Contribuții la istoria începuturilor mănăstirii Sf. Spiridon din Iași”, în *Arhiva Moldaviei*, X, 2018, pp. 45-67.

casei. Tot acesta s-a îngrijit să fie îngropată în biserica mănăstirii, întocmind, la 30 mai 1776, o listă cu datoriile răposatei⁵² și, mai apoi, la 29 aprilie 1777, o altă listă cu cheltuielile înmormântării⁵³. După refacerea bisericii de la începutul veacului al XIX-lea, mormintele ctitorilor au fost desfăcute, pierzându-li-se urma pentru totdeauna.

La 25 iunie 1780, fostul mare stolnic Costache Conache lua de la Mănăstirea Sf. Spiridon patru pogoane de vie din Dealul Tecucelului, urmând să dea anual câte 100 de vedre de vin. Via, ajunsă în paragină, fusese dăruită lăcașului de tatăl stolnicului, răposatul Constantin Conachi, fost mare vornic, „pentru pomenirea răposatului fratelui meu ce este îngropat la această sfântă mănăstire”⁵⁴. Documentul, pe lângă informația referitoare la acest mormânt ieșean uitat, adaugă în arborele genealogic al familiei Conache pe acest frate al stolnicului, necunoscut până acum⁵⁵.

Tot la Sfântul Spiridon, înainte de mai 1760, au fost înhumați Miron Gorovei și Ioniță Călmașu paharnic, la mormintele cărora erau câte o candelă și două covorașe, înscrise pentru o bună bucată de vreme în catastifele lăcașului⁵⁶.

Biserica Dancu

În cimitirul bisericii cu hramul Sfinților Voievozi, ctitorie din veacul al XVI-lea a preoților Iurie și Dancu⁵⁷, au fost înhumați de-a lungul vremii o sumedenie de personaje din elita politică a Principatului. Lăcașul a crescut în importanță atunci când a fost ridicat la rang de mănăstire prin implicarea ctitoricească a lui Constantin vodă Duca, cel care l-a și închinat la Xiropotam⁵⁸. De atunci, au fost înhumați aici boieri, dar mai ales văduve din

⁵² *Documente Iași*, VII, ed. cit., pp. 227-228, nr. 207.

⁵³ *Ibidem*, pp. 375-377, nr. 276.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 631, nr. 482.

⁵⁵ Cf. Mihai Dim. Sturdza, „Familia Conachi”, în Mihai Dim. Sturdza (coord.), *Familiile boierești din Moldova și Țara Românească: Enciclopedie istorică, genealogică și biografică*, vol. V (*Ceaur-Cuza*), Editura Corint, București, 2018, p. 238 (Tabel genealogic).

⁵⁶ *Documente Iași*, VI, ed. cit., pp. 244-247, nr. 284.

⁵⁷ Petronel Zahariuc, „Date noi despre două vechi mănăstiri ieșene: Clatia și Dancu”, în idem, *De la Iași la Muntele Athos. Studii și documente de istorie a Bisericii*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2008, pp. 59-60.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 61.

case bune, precum Anița Crupenschi, născută Isar, Anița Ruset⁵⁹, Maria Buzilă, nepoata lui Grigoraș Jora⁶⁰, Ilinca, fiica marelui logofăt Antiohie Jora⁶¹, sau Bălașa, jupâneasa lui Iorga, mare medelnicer⁶². Tot aici se afla și necropola familiei Bogdan⁶³. Printre toți aceștia, în același veac al XVIII-lea, își vor fi făcut loc și unii locuitori mărunți ai Iașului. Dintre aceștia, avem știre despre Stanca Țiganca cusătoarea care, prin diată, lăsa lăcașului o dugheană, cumpărată de ea în Mahalaua Cizmăriei „ca să mă îngroape la mănăstire, la Sfinții Arhangheli”⁶⁴.

Mănăstirea Nicoriță

Un alt cimitir parohial atestat în Iașiul secolului al XVIII-lea este cel de la mănăstirea cu hramul Sf. Ioan cel Nou din Tătărași⁶⁵. Printre alții, aici au fost înmormântate rubedenii ale lui Răzmiriță Brahă, căpitanul de darabani, care, la 16 martie 1706, dăruia ctitoriei hatmanului Nicoriță un *Apostol*, „pentru iertarea păcatelor noastre și a părinților noștri, fiind astrucați la această sfântă mănăstire”⁶⁶.

Biserica Vulpe

În legătură cu îngropările din veacul al XVIII-lea de la biserica cu hramul Adormirii Maicii Domnului din Sărărie s-au păstrat câteva inscripții, unele în piatră, altele pe cărți de cult. Din 10 decembrie 1770 datează piatra tombală sub care odihnea negustorul grec Stilul⁶⁷, iar din anul 1773 cea sub care au fost îngropați Apostu și Tofana⁶⁸. La 30 aprilie 1799, logofătul Grigoraș a dăruit bisericii Vulpe o *Evanghelie*, „spre veșnica pomenire a nevrednicilor robi lui Dumnezeu, Grigori sin Gheorghii i Gherghinii, cu tot

⁵⁹ *Ibidem*.

⁶⁰ *Documente Iași*, VI, ed. cit., pp. 204-205, nr. 236.

⁶¹ *Ibidem*, p. 371, nr. 404.

⁶² *Ibidem*, IX, ed. cit., pp. 293-294, nr. 314.

⁶³ Mihai-Bogdan Atanasiu, *Din lumea cronicarului Ion Neculce...*, ed. cit., p. 157.

⁶⁴ *Documente Iași*, VI, ed. cit., pp. 381-382, nr. 419.

⁶⁵ Silviu Văcaru, „De la cimitirul parohial...”, în *op.cit.*, p. 327.

⁶⁶ *Însemnări de pe manuscrise și cărți vechi din Țara Moldovei*, I (1429-1750), un *corpus* editat de Ioan Caproșu și Elena Chiaburu, Casa Editorială „Demiurg”, Iași, 2008, p. 378.

⁶⁷ N. Iorga, *Inscripții din bisericile României*, II, București, 1908, p. 126, nr. 7.

⁶⁸ *Ibidem*, p. 127, nr. 12.

neamul lor, și a răposaților: soției sale, Paraschiva, și fiului lor Ioan, ce sunt îngropați la această biserică”⁶⁹.

Mărturii avem și despre înhumări în cimitirele minorităților trăitoare în Iași veacului al XVIII-lea. La 12 iunie 1746, Michael Lukacs și-a redactat, în limba latină, un lung testament în care, printre altele, cerea ca trupul său „să fie îngropat în cimitirul catolic din Iași, cu ceremoniile obișnuite”⁷⁰.

O adevărată pagină de istorie familială găsim și în mărturia preotului armean Sava, feciorul preotului Andrei, scrisă la 26 august 1756⁷¹. Aici el ne povestește cum, după moartea tatălui său, în casa mamei sale, Măricuța, au rămas „o fată mare și doi feciori” și cum, fiind el mai vârstnic, a purtat de grijă casei părințești. Cu munca lui și-a măritat sora, și-a îngrijit și îngropat mama și i-a plătit datoriile unuia dintre frații care a risipit tot avutul familiei. După ce s-a preoțit, și-a îngropat și fratele alături de părinți în cimitirul armenesc, acolo unde, conform testamentului său, și el dorea să fie înhumat⁷².

Aceste câteva mărturii despre mormintele uitate ale Iașilor aduc în discuția cercetării științifice și cealaltă latură a societății moldovenești din veacul al XVIII-lea – sărăcimea orașului. Asemenea elitelor, și pentru aceștia moartea reprezenta un capitol însemnat al vieții cotidiene. Vedem astfel că, după posibilități, și ei întocmeau diate, revendicau drepturi de ctitorire, se înscriau în pomelnicele cele mari și, nu în ultimul rând, căutau să strângă cât mai mulți dintre membrii familiei sub aceeași cruce, pentru ca amintirea lor să nu se piardă. Dacă vremurile au făcut ca peste aceste locuri de veci să se edifice clădiri și străzi, este de datoria noastră să nu-i uităm pe cei care au populat mahalele Iașilor acum două veacuri.

Bibliografie

Surse primare (editate)

Balan, Teodor, *Documente bucovinene*, vol. III, Cernăuți, 1937.

Documente privitoare la istoria orașului Iași, editate de Ioan Caproșu, vol. II (1661-1690), Editura Dosoftei, Iași, 2000; vol. III (1691-1725), Editura Dosoftei, Iași,

⁶⁹ *Însemnări de pe manuscrise...*, III (1796-1828), un *corpus* editat de Ioan Caproșu și Elena Chiaburu, Casa Editorială „Demiurg”, Iași, 2009, p. 44.

⁷⁰ *Documente Iași*, V, ed. cit., pp. 297-298, nr. 510.

⁷¹ *Ibidem*, VI, ed. cit., pp. 46-47, nr. 54.

⁷² *Ibidem*.

2000; vol. IV (1726-1740), Editura Dosoftei, Iași 2001; vol. V (1741-1755), Editura Dosoftei, Iași, 2001; vol. VI (1756-1770), Editura Dosoftei, Iași, 2004; vol. VII (1771-1780), Editura Dosoftei, Iași, 2005; vol. VIII (1781-1790), Editura Dosoftei, Iași, 2006; vol. IX (1791-1795), Editura Dosoftei, Iași, 2007.

Iorga, N., *Inscripții din bisericile României*, vol. II, București, 1908.

Însemnări de pe manuscrise și cărți vechi din Țara Moldovei, editate de I. Caproșu și E. Chiaburu, vol. I, (1429-1750), Casa Editorială „Demiurg”, Iași, 2008; vol. III (1796-1828), Casa Editorială „Demiurg”, Iași, 2009.

Kozak, Eugen A., *Die Inschriften aus der Bukovina. Epigraphische Beiträge zur Quellenkunde der Landes- und Kirchengeschichte*, I. Teil: *Steininschriften*, Viena, 1903.

Lucrări generale și speciale

Atanasiu, Mihai-Bogdan, *Din lumea cronicarului Ion Neculce. Studiu prosopografic*, cuvânt-înainte de Ștefan S. Gorovei, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2015.

Atanasiu, Mihai-Bogdan, „Mănăstirea Barnovschi din Iași – necropolă a Cantacuzinilor moldoveni”, în Petronel Zahariuc (ed.), *Contribuții privitoare la istoria relațiilor dintre Țările Române și Bisericile Răsăritene în secolele XIV-XIX*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2009, pp. 93-100.

Atanasiu, Mihai-Bogdan, „Mormintele Cantacuzinilor moldoveni (secolele XVII-XIX)”, în *Analele Științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași*, s.n., seria Istorie, LXIX, 2023, pp. 55-82.

Atanasiu, Mihai-Bogdan, „The Moldavian Metropolis – Necropolis of the Grand Boyars in the 18th Century”, în Mihai-Bogdan Atanasiu, Cristian Ploscaru (eds), *Social and Administrative Elite in the Romanian Space (15th-19th Centuries)*, Hartung-Gorre Publishers, Konstanz, 2021, pp. 223-238.

Atanasiu, Mihai-Bogdan, „Un pomelnic ieșean inedit din veacul al XIX-lea al boierilor Bălșești”, în *Ioan Neculce. Buletinul Muzeului Municipal „Regina Maria” din Iași*, seria a III-a, III, 2021, pp. 133-144.

Gorovei, Ștefan S., „Ansambluri pierdute: necropole familiale ale Moldovei medievale”, în Lucian-Valeriu Lefter și Aurica Ichim (coord.), *„Monumentul”, XVIII. Simpozionul Internațional „Monumentul” – Tradiție și viitor, ediția a XVIII-a, 6-9 octombrie 2016, Iași*, Editura Doxologia, Iași, 2017, pp. 11-36.

Gorovei, Ștefan S., „Biserica de la Bălinești”, în *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, LII, 1976, 1-2, pp. 108-119.

Gorovei, Ștefan S., „Contribuții prosopografice și epigrafice”, în *Studii și Materiale de Istorie Medie*, XXVIII, 2010, pp. 71-98.

Gorovei, Ștefan S., „Epigrafie, genealogie, istorie. Noi contribuții”, în *Studii și Materiale de Istorie Medie*, XXXI, 2013, pp. 145-183.

- Gorovei, Ștefan S., „Epigrafie, genealogie, istorie”, în Constantin Rezachevici (coord.), *Izvoare istorice, artă, cultură și societate. În memoria lui Constantin Bălan (1928-2005)*, Editura Speteanu, București, 2010, pp. 249-258.
- Gorovei, Ștefan S., „Noi contribuții epigrafice. Trei pietre funerare din secolele XVI-XVII”, în *Studii și Materiale de Istorie Medie*, XXXII, 2014, pp. 249-278.
- Gorovei, Ștefan S., „Voci de dincolo. Pietrele de la Dragomirna”, în *Studii și Materiale de Istorie Medie*, XXXIII, 2015, pp. 287-318.
- Mîrza, Mihai, „Contribuții la istoria începuturilor mănăstirii Sf. Spiridon din Iași”, în *Arhiva Moldaviei*, X, 2018, pp. 45-67.
- Pînzar, Alexandru, „Note și observații despre armenii din Suceava. Vechiul cimitir armenesc de la Sf. Simeon”, în Mihai-Bogdan Atanasiu, Mircea-Cristian Ghenghea (coord.), *Pro Bucovina. Repere istorice și naționale*, Editura Bibliotecii Naționale a României – Editura Iacov Putneanu, București – Sfânta Mănăstire Putna, 2010, pp. 49-75.
- Pușcașu, Voica Maria, *Necropole medievale în Moldova până la sfârșitul secolului al XVII-lea*, Editura Vremea, București, 2021.
- Sturdza, Mihai Dim., „Familia Conachi”, în Mihai Dim. Sturdza (coord.), *Familiile boierești din Moldova și Țara Românească: Enciclopedie istorică, genealogică și biografică*, vol. V (*Ceaur-Cuza*), Editura Corint, București, 2018.
- Székely, Maria Magdalena, „Ctitori mari și ctitori mici la biserica Sfântul Dimitrie (Balș) din Iași”, în Petronel Zahariuc (ed.), *Contribuții privitoare la istoria relațiilor dintre Țările Române și Bisericile Răsăritene în secolele XIV-XIX*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2009, pp. 81-91.
- Székely, Maria Magdalena, „Ctitorii Voronețului”, în *Analele Putnei*, V, 2009, 1, pp. 139-156.
- Székely, Maria Magdalena, „Forme de afirmare a preeminenței sociale la marii boieri moldoveni (secolele al XV-lea – al XVI-lea)”, în Cristian Ploscaru, Mihai-Bogdan Atanasiu (eds), *Elitele puterii – puterea elitelor în spațiul românesc (secolele XV-XX)*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2018, pp. 23-48.
- Văcaru, Silviu, „De la cimitirul parohial la cimitirul urban în Iași secolului al XIX-lea”, în Laurențiu Rădvan (ed.), *Orașul și biserica: patrimoniul, oamenii, activități (secolele XV-XIX)*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2019, pp. 315-334.
- Zahariuc, Petronel, „Ctitorii bisericii Sfântul Dimitrie (Balș) din Iași”, în Petronel Zahariuc, *De la Iași la Muntele Athos. Studii și documente de istorie a Bisericii*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2008, pp. 39-52.
- Zahariuc, Petronel, „Date noi despre două vechi mănăstiri ieșene: Clatia și Dancu”, în Petronel Zahariuc, *De la Iași la Muntele Athos. Studii și documente de istorie a Bisericii*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2008, pp. 53-64.